

ถอดบทเรียน: การจัดการขยะชุมชนของอบต.บ้านดง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

ชุมชนตำบลบ้านดง อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนชนบทกึ่งเมือง มีอาณาเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกข้าว มันสำปะหลัง และไม้ยืนต้นเศรษฐกิจ จำนวนประชากรในชุมชน 2,724 คน มีสภาพพื้นที่บางส่วนติดอ่างเก็บน้ำอุบลรัตน์ และภูเขาภูพานคำ จึงมีทัศนียภาพที่สวยงามเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และยังคงตั้งอยู่บนเส้นทางไปจังหวัดหนองบัวลำภู ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจึงมีการขยายตัวของธุรกิจร้านอาหาร ร้านกาแฟ และที่พักรีสอร์ตจำนวนมาก การขยายตัวดังกล่าวทำให้มีประชากรจากภายนอกเข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น และทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยพบว่าในช่วงปี 2563 มีปริมาณขยะมูลฝอยทั่วไปที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่รับผิดชอบของอบต.บ้านดง ที่สามารถจัดเก็บได้ประมาณ 53.33 ตันต่อเดือน หรือประมาณ 2.4 ตันต่อวัน โดยอบต.บ้านดงดำเนินการจัดเก็บขยะด้วยรถขนขยะของตนเอง แล้วทำการขนส่งไปกำจัด ณ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลนครขอนแก่น คือ โรงงานผลิตไฟฟ้าจากขยะ บ้านคำบอน ตำบลโนนท่อน อำเภอเมืองขอนแก่น ซึ่งมีระยะทางห่างจากตำบลบ้านดง 36 กม.

ที่มา: ภาพจากเฟสบุคของ หัวนาคาเฟ่ และอู่ข้าวอู่น้ำฟาร์มสเตย์

จากปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น และปัญหาสถานที่ทิ้งขยะเดิมซึ่งอยู่ติดกับหมู่บ้านห้วยทราย ส่งกลิ่นเหม็นจากกองขยะที่หมักหมมสะสมจำนวนมาก เป็นแหล่งก่อโรคและยังมีปัญหาน้ำเสียจากน้ำชะขยะ รวมถึงการมีนโยบายรัฐ “จังหวัดสะอาด” ตั้งแต่ปีพ.ศ.2560 เป็นต้นมา อบต.บ้านดงและคนในชุมชนจึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการขยะต้นทางในชุมชนของตนเอง ซึ่งเริ่มต้นด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลร่วมกับกองทุนฌาปนกิจ สามารถขยายผลการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลได้ครอบคลุมทั้ง 15 หมู่บ้านภายในตำบล มีจำนวน

ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกมากกว่าร้อยละ 80 โดยมีกลยุทธ์การตั้งราคาซื้อขายรีไซเคิล คือ กำหนดและเปลี่ยนแปลงราคาตามสถานการณ์ตลาด โดยจะตั้งราคาซื้อขายให้สูงกว่ารถเร่ที่รับซื้อของเก่าเล็กน้อย

การจัดสรรเงินของธนาคารขยะไปใช้ประโยชน์ในงานสวัสดิการชุมชนและกิจกรรมของธนาคารขยะ แยกเป็น ร้อยละ 30 ใช้สมทบกิจกรรมของธนาคารขยะ ร้อยละ 20 ใช้เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์กิจกรรมธนาคารขยะ (ส่วนนี้อาจไม่พอ มีอบต.สมทบเงินให้เพิ่มบางส่วน) ร้อยละ 20 เป็นค่าแรงของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่ต้องทำงานเพิ่มเติมในกิจกรรมธนาคารขยะ และส่วนที่เหลือร้อยละ 30 ใช้เป็นเงินสวัสดิการให้กับ ผู้สูงอายุ เด็กแรกเกิด ผู้ป่วยติดเตียง และผู้ประสบภัยและปัญหาในชุมชน เช่น กรณีซ่อมแซมหลังคาให้ชาวบ้าน หรือแจกถุงยังชีพให้ผู้เดือดร้อน โดยพบว่าการมอบเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ให้แก่สมาชิกถึงต้นปี พ.ศ.2564 จำนวนทั้งสิ้น 152 ราย เป็นเงิน 3,181,480 บาท โดยมอบให้รายละ 20,260 บาท นับเป็นการสร้างความมั่นคงให้ครอบครัวและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนบ้านดงอย่างยั่งยืน “สิ่งแวดล้อมดี ชีวิตสดใส ห่างไกลมลพิษ”

บทเรียนเด่นและการต่อยอดด้านการจัดการขยะรีไซเคิล

บทเรียนที่น่าสนใจนอกเหนือจากการประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการลดปริมาณขยะชุมชน สามารถลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะลงถึงเกือบ 50% แล้ว ยังมีงานต่อยอดจากการจัดการขยะรีไซเคิลของธนาคารขยะหลายเรื่องด้วยกัน

1) เพิ่มมูลค่าขยะพลาสติกด้วยการทำ "ไม้กวาดจากขวดพลาสติก" เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยประธานกลุ่ม คือ นายบุญสี ศรีกุล เห็นความสำคัญของการจัดการขยะรีไซเคิล จึงเรียนรู้การผลิตไม้กวาดด้วยขวดพลาสติกจากการค้นคว้าหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ได้เรียนรู้การทำเส้นพลาสติกสำหรับเป็นวัสดุกวาดพื้น และได้ประยุกต์การตัดเส้นพลาสติกจากอินเทอร์เน็ตที่มีชุดตัดชุดเดียวบนแท่นตัดที่มีข้อจำกัดคือสามารถตัดเส้นพลาสติกได้แค่คนเดียว มาประยุกต์เป็นชุดตัด 2 ชุดบนแท่นที่สามารถใช้ตัดได้ 2 คน ซึ่งช่วยเพิ่มปริมาณการผลิตได้รวดเร็วขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้ผลิต นำไปจำหน่ายทางการตลาดหลากหลายช่องทาง โดยมีตลาดประจำในการส่ง

จำหน่ายไม้กวาดที่วัดไร่ขิง และศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยทราย และนำไปจำหน่ายตามสถานที่จัดนิทรรศการต่างๆ ซึ่งพบว่าการผลิตและจำหน่ายได้ผลดีจนบางช่วงขวดพลาสติกในพื้นที่ไม่เพียงพอ ต้องไปหารับซื้อจากนอกพื้นที่

2) ขยายสมาชิกจากระดับครัวเรือนไปยังระดับหน่วยงานในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานเข้าร่วมเป็นสมาชิกจาก วัด โรงเรียน อบต. และรพสต.ในพื้นที่ รวม 22 แห่ง โดยอบต.จะเข้าไปรับซื้อขยะที่หน่วยงาน มีเงื่อนไขกติกา คือ แต่ละหน่วยงานจะต้องมีเงินฝากขายขยะอย่างน้อย 2,000 บาท หากมีบุคลากรในหน่วยงานใดเสียชีวิต แต่ละหน่วยงานจะต้องชำระค่าศพหน่วยงานละ 500 บาท

3) เชื่อมต่อทางด้านสุขภาพ ด้วยการรับซื้อน้ำมันทอดซ้ำจากสมาชิกในวันรับซื้อขยะ เพื่อไม่ให้นำน้ำมันไปใช้ซ้ำหลายครั้งที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และนำน้ำมันกลับไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นโดยไม่ทิ้งน้ำมันให้สูญเปล่า

ในการทำธนาคารขยะยังมีปัญหาที่ต้องแก้ไขตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีปัญหาสำคัญที่เผชิญ คือ ราคารับซื้อขยะไม่แน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะหลังจากรัฐเปิดให้มีการรับซื้อขยะจากต่างประเทศ ส่งผลให้ขยะรีไซเคิลราคาตกต่ำ รายได้จากการขายขยะลดลง ทำให้ผู้ประกอบการที่เดิมจะมารับขยะเองในชุมชนเป็นประจำเดือนละครั้ง ณ จุดรับซื้อขยะของแต่ละหมู่บ้าน ไม่สนใจเข้ามารับซื้อ อบต.จึงต้องปรับเปลี่ยนเป็นผู้ทำการรับซื้อและขนส่งขยะไปขายที่ร้านรับซื้อของเก่าเอง โดยทำการรับซื้อขยะสองเดือนครั้ง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการขยะต้นทางที่อบต.บ้านดง

ผลสำเร็จสำคัญของการจัดการขยะต้นทางที่อบต.บ้านดง ทั้งเรื่องการจัดการขยะรีไซเคิลที่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วทั้งตำบล และยังมีกิจกรรมการต่อยอดเพิ่มมูลค่าขยะรีไซเคิลจากการผลิตไม้กวาดจากขวดพลาสติก และการทำสิ่งประดิษฐ์จากขยะทั่วไปชนิดต่างๆ มีหลายปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ

1) ผู้บริหารให้ความสนใจและใส่ใจอย่างยิ่งด้านการจัดการขยะชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยนายกอบต.บ้านดงจำสับเอกอดุลยศักดิ์ เล่าให้ฟัง ให้ความสำคัญและลงมือปฏิบัติเข้าถึงพื้นที่ด้วยตนเองมาตลอด และยังมีแนวคิดสร้างสรรค์เพิ่มการต่อยอดจากการจัดการขยะชุมชนหลากหลายประเด็น เช่น การขยายผลสมาชิกธนาคารขยะในระดับครัวเรือนมาสู่ระดับหน่วยงานอื่นในเขตอปท. การรับซื้อน้ำมันใช้แล้วในวันรับซื้อขยะรีไซเคิล รวมถึงการส่งเสริมบุคลากรที่มีศักยภาพด้านการจัดการขยะชุมชนให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มกำลังและความสามารถ

2) ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานของอบต.เป็นหัวใจสำคัญในการประสานให้เกิดกิจกรรมธนาคารขยะ โดยในอบต.บ้านดงมีผู้ปฏิบัติงานเด่น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก บุคลากรที่มีศักยภาพและความสามารถในการเป็นวิทยากรและการเข้าถึงชุมชน นายทรงวุฒิ พิศพล ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่อบต.ในพื้นที่ที่มีความสามารถในการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการใช้คำพูดเป็นตัวสื่อสารและกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้าใจ สนใจ และเกิดแรงบันดาลใจในการให้ความร่วมมือด้านการจัดการขยะ และทีมงานเจ้าหน้าที่ของอบต.ยังมีการลงพื้นที่เจาะลึกสร้างความเข้าใจรายครัวเรือนเพิ่มเติม ส่วนที่สอง ทีมงานบุคลากรที่ต้องมีความเพียร เนื่องจากกิจกรรมธนาคารขยะเป็นภาระที่เพิ่มเติมจากงานประจำเดิมที่เคยทำ มีการจัดทำบัญชีและเก็บรวบรวมข้อมูลการรับซื้อขยะ ซึ่งต้องดำเนินการทุกเดือนในทุกหมู่บ้าน หากขาดบุคลากรในส่วนนี้จะไม่สามารถทำให้เกิดกิจกรรมธนาคารขยะในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

3) ปัญหาด้านขยะชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนโดยตรง เนื่องจากชุมชนหมู่ที่ 7 และ 14 บ้านห้วยทราย ตั้งอยู่ติดกับสถานที่ทิ้งขยะเดิม ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านดังกล่าวได้รับความเดือดร้อนจากกลิ่นขยะ น้ำเสีย และฝุ่นละออง ชาวบ้านและผู้นำชุมชนจึงต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบกับบางหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านดง ทำการผลิตพืชผักส่งขายให้กับห้างโมเดิร์นเทรดภายในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งการผลิตสินค้าต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดด้านมาตรฐานความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ทั้งสภาพสถานที่เพาะปลูกและสิ่งแวดล้อม จากผลกระทบและการประกอบอาชีพดังกล่าวทำให้ชาวบ้านในเขตตำบลบ้านดงมีความกระตือรือร้นและร่วมมือกับอบต.บ้านดงในการจัดการขยะต้นทางเป็นอย่างดี